

not only on account of relatively stable foundations of human life and, above all, in the process of life, in which conditions and man are inseparable; introduces the pedagogical process subject-dialogical principle.

Key words: methodology of pedagogy, pedagogical paradigm, post non-classical paradigm of education and upbringing.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2016

Т. В. Потапчук

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ХОРОВОГО КЛАСУ

Анотація. Звернення до хорової творчості обґрунтоване тим, що хоровий спів відкриває можливості для творчої реалізації та самовизначення людини в світі, осягнення гармонії зі світом. Хорове мистецтво містить цінні ідеї й століттями перевірений досвід виховання. Вивчення цього досвіду і використання сучасних надбань хорової творчості розглядається у статті як вагомий засіб формування у студентів позитивного ставлення до навчання.

У статті умови ефективності діяльності визначаються як об'єктивні й суб'єктивні передумови, реалізація яких дає змогу досягти запланованої мети при найбільш раціональному (оптимальному) застосуванні сил і засобів. Здійснено характеристику педагогічних умов формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу, як-от: гуманізація навчального спілкування; організація навчального співробітництва; запровадження інтерактивних методів у процесі навчання; насичення процесу навчання емоційним змістом.

Ключові слова: педагогічні умови, хоровий клас, процес навчання, гуманізація навчального спілкування, інтерактивні методи, навчальне співробітництво.

Постановка проблеми. Одним із найсуттєвіших завдань сучасного етапу вітчизняної системи освіти, яка відображає основні тенденції розвитку світової педагогічної теорії і практики, є виховання людини, яка здатна до самостійного творчого засвоєння накопиченого людством соціального досвіду, досягнень науки і культури.

Особлива роль у цьому процесі відводиться вищій школі, оскільки саме в студентському віці закладаються основи пізнавальних вмінь та навичок, починають розвиватися соціальні пріоритети особистості.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз психологічної літератури свідчить, що дослідники К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, О. Г. Асмолов, І. Д. Бех, О. Ф. Лазурський, О. М. Леонтьєв, Б. В. Ломов, В. М. М'ясищев, С. Л. Рубінштейн, Д. М. Узнадзе та ін.

розглядають ставлення до навчання у функціонально-динамічній структурі особистості, зазначають, що ставлення здійснює безпосередній вплив на внутрішні (суб'єктивні) умови розвитку активності особистості, на формування її властивостей, системи переваг, інтересів, стиля поведінки як свідомого суб'єкта діяльності. У цілому ряді досліджень зазначається, що ставлення до навчання як один із видів ставлення людини є визначальним чинником розвитку особистості у студентському віці, оскільки в цей період навчальна діяльність є провідною, тобто в ній формуються всі особистісні новоутворення студента, закладаються основи його характеру, погляди, переконання та ціннісні орієнтації (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Л. В. Занков, О. Я. Савченко, Г. І. Щукіна та ін.).

У контексті формування позитивного ставлення до навчання у студентів велике значення мають дослідження Ш. О. Амонашвілі, Н. П. Зубалій, О. К. Дусавицького, О. І. Киричук, А. К. Маркової та інших. Авторі розкривають шляхи підвищення сформованості у студентів позитивного ставлення до навчання.

Отже, мета нашої статті – визначити педагогічні умови формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічні умови – система виховання і навчання студентів. Мета педагогічного процесу, організація навчально-пізнавальної діяльності студентів тощо [2, с. 63].

У педагогічній літературі умови ефективності діяльності визначаються як об'єктивні й суб'єктивні передумови, реалізація яких дає змогу досягти запланованої мети при найбільш раціональному (оптимальному) застосуванні сил і засобів. Реалізація умов виявляється в «успішному вирішенні педагогічних завдань, у доцільному використанні засобів і способів для досягнення цілей» [3, с. 54].

Визначаючи педагогічні умови, спроможні забезпечити досягнення студентами необхідного рівня сформованості позитивного ставлення до навчання, зважали на те, що їх запровадження має становити певний комплекс, оскільки випадкові умови не сприяють досягненню передбачуваного результату. Під комплексом розуміли сукупність явищ, дій, заходів, які утворюють єдине ціле. Тобто виходили з того, що досягти бажаного результату можна лише у випадку інтеграції визначених нами педагогічних умов формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва позитивного ставлення до навчання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, стан вирішення досліджуваної проблеми, проведені дослідження дали змогу визначити педагогічні умови, які підвищують ефективність формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва позитивного ставлення до навчання і забезпечують їх комплексну реалізацію в найтіснішому взаємозв'язку.

До таких умов відносили:

- гуманізацію навчального спілкування;
- організацію навчального співробітництва;

- запровадження інтерактивних методів у процесі навчання;
- насичення процесу навчання емоційним змістом.

Однією з педагогічних умов формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу є *гуманізація навчального спілкування*.

Спілкування на заняттях із хорового класу – основа стимулювання навчальної праці, воно не може орієнтуватися на абстрактного студента і має враховувати не тільки актуальні вікові потреби зазначеного віку, але і якнайповніше відповідати розмаїттю індивідуальностей конкретного курсу; задовольнити насамперед потреби студентів в особистісному контакті з викладачем на занятті (прагнення дістати схвалення, підтримку своїх дій).

Дуже важливо, щоб розумна вимогливість поєднувалася з неоціненою рисою гуманного викладача – вмінням не пропустити момент, коли студентові особливо потрібні допомога та увага.

Позиція гуманного викладача – за зовнішніми ознаками «прочитати» внутрішній стан студентів, уміти знаходити душевний контакт, спрямовувати свої зусилля не на боротьбу з поганим, а на зміцнення, розширення доброго, розумного, що є в кожній особистості. Неодмінна умова особистісно-орієнтованого спілкування викладача зі студентами – вміння володіти словом. Точність, доступність, однозначність запитань викладача – дуже важливі, але недостатні характеристики педагогічного мовлення. Без емоційно-стимулюючого слова не можна створити на занятті сприятливий мікроклімат, викликати інтелектуальне почуття: здивування, захоплення, сумнів, очікування нового [6, с. 64–65]. Але найголовніше, на нашу думку, – враховувати внутрішній стан особистості.

Таким чином, типовими ознаками особистісно-орієнтованого стилю спілкування викладача зі студентами є: визначення викладачем завдань на заняттях із хорового класу через діалог з аудиторією; заохочення виявлення особистісного ставлення студентів до виконуваної роботи; повага особистісної гідності особистості; пошук причин непорозуміння зі студентами у своїх діях.

Наступною умовою формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу є *організація навчального співробітництва*.

Охарактеризуємо основні прийоми, які допомагають втілити ідею співпраці, співтворчості викладача й студентів у навчанні.

Щоб на заняттях виникло співробітництво, студенти мають усвідомлювати мету навчальної діяльності. Лише тоді її зміст набуває для них особистісного значення. Після того, як студенти сприйняли мету, викладач має подбати про організацію навчального діалогу. Стимулювання різних форм пізнавальної активності на заняттях із хорового класу і спеціальне формування вмінь запитувати й відповідати, поступово готують студентів до навчального діалогу з викладачем, однокурсниками.

Ефективний спосіб організації співробітництва на заняттях із

хорового класу – створення ситуацій вільного вибору студентами навчального завдання (репертуару). Їхня мотиваційна цінність полягає в тому, що студент приймає педагогічно необхідне навчальне завдання як вільно обране [7, с. 161–162]. «Інструментувати навчання як вільно обрану студентом діяльність – це й означає, по-перше, створити найкращі умови для його цілеспрямованого, соціального і педагогічного значущого розвитку, виховання, збагачення знаннями, досвідом; а, по-друге, керувати цим процесом, відповідно до потреб його внутрішніх сил, тобто позиції самої особистості, її інтересів», – зазначав Ш. О. Амонашвілі [1, с. 185].

Уміле використання прийому вільного вибору доповнює традиційні форми постановки завдань, бо саме так у студентів на заняттях із хорового класу точніше й швидше формуються самооцінка, прийом цілеутворення, наполегливість і навіть почуття власної гідності [7, с. 162].

Отже, організація навчального співробітництва зі студентами передбачає використання різноманітних прийомів: спільне визначення мети діяльності, створення ситуації вільного вибору, навчального діалогу, використання рольової гри, участь студентів в оцінці заняття, доборі навчального матеріалу (репертуару).

Наступною педагогічною умовою є *запровадження інтерактивних методів у процесі навчання*.

Методи навчання – це способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача й студентів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань [7, с. 192].

При плануванні конкретних занять із хорового класу викладачу необхідно враховувати, що будь-який метод навчання має тією чи іншою мірою забезпечувати: активну участь студентів у процесі навчання; встановлення зворотного зв'язку в системі «викладач – студент»; можливість застосування набутих навичок і знань у реальних життєвих та навчальних ситуаціях; розвиток цільових навичок поведінки (самостійної творчої діяльності, роботи в малих групах); мотивацію студентів до підвищення ефективності своєї діяльності на заняттях з хорового класу і в реальних ситуаціях; можливість отримувати знання на груповому та індивідуальному рівнях.

Слово «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – «взаємний», «ast» – діяти) означає взаємодіяти. Інтерактивний метод – це спосіб взаємодії через бесіду, діалог.

Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: «Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу».

Отже, інтерактивне навчання – це «перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача та студента» [4, с. 4].

Ми схилиємося до визначення О. Пометун та Л. Пироженко: «Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)...» [4, с. 7].

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові (робота в парах, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо) та фронтальні методи (велике коло, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм тощо).

У процесі формування у студентів позитивного ставлення до навчання доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, оскільки вони сприяють розвитку у них прагнення до активних дій.

Ще однією з педагогічних умов виховання у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях з хорового класу є *насичення процесу навчання емоційним змістом*.

Від емоційної захопленості студентів навчанням до усталеної потреби вчитися – довгий шлях, на якому сприятливі зовнішні умови дають лише імпульс для яскравих емоцій і почуттів. До зовнішніх умов відносимо емоційну підготовку студентів, емоційну насиченість навчального матеріалу та обраних методів, незвичність способу постановки завдання, чіткість, динамічність переходу від одного виду роботи до іншого, вчасний перехід від пояснення до практичних дій студентів.

Внутрішніми умовами емоційного збагачення навчання є процеси, що відбуваються під впливом не тільки зовнішніх умов, а й власної активності студентів, емоційності, попереднього досвіду.

Складний взаємовплив зовнішніх і внутрішніх умов породжує бажаний результат – позитивні емоції, серед яких найсильніша – радість пізнання.

Вихідним для викладача має бути прагнення добитися, щоб усі студенти неодноразово пережили почуття справжнього успіху. А для цього треба створювати для слабких студентів ситуації запрограмованого успіху.

Емоційна насиченість змісту навчального матеріалу (хорового репертуару) передбачає добір таких текстів, музичних ілюстрацій, які можуть викликати у студентів естетичні почуття, образні уявлення, подив, захоплення. Виняткові можливості для цього надають заняття з хорового класу.

Джерело емоційності навчання – не тільки яскравий зміст, а й мовлення самого викладача – емоційне, образне, лагідне, наспівне.

Прилив позитивних емоцій дає студентам переживання почуття краси, що закладені у музичних творах. Студентам доступні емоційні переживання від краси почутого хорового твору, від краси взаємин, від вдало проспіваної вокальної партії тощо. Потрібно насичувати навчальну діяльність замилюванням красою, щоб пам'ять, мислення, уява студентів збагачувались яскравими образами, які западають у душу, активізують мислення і мовлення.

Сприятливий емоційний фон створює різноманітне використання яскравих хорових творів.

Під впливом цієї музики у студентів поступово формується пізнавальний інтерес, в якому поєднуються, переплітаються інтелектуальні, вольові та емоційні компоненти. Найвища його ознака – активні дії студентів.

Отже, емоційне забарвлення думки виникає під впливом емоційної насиченості змісту навчання, незвичних способів постановки завдань, внутрішньої активності студентів. Із позицій детермінізму в розвитку особистості нічого прямо не випливає із зовнішніх умов [5, с. 169]. У свою чергу, внутрішні чинники не лишаються незмінними під впливом зовнішніх. Завдяки взаємодії зовнішніх і внутрішніх умов формується активна позиція студентів у навчанні, їхньому бажанню навчатися.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, у статті теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу. Звернення до хорової творчості зумовлювалося тим, що хоровий спів відкриває можливості для творчої реалізації та самовизначення людини в світі, осягнення гармонії зі світом. Хорове мистецтво містить цінні ідеї й століттями перевірений досвід виховання. Вивчення цього досвіду і використання сучасних надбань хорової творчості розглядали як вагомий засіб формування у студентів позитивного ставлення до навчання.

Отже, перспектива подальших розвідок полягає в розробці методики діагностування рівнів сформованості у студентів позитивного ставлення до навчання, розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов формування у них позитивного ставлення до навчання. Результати дослідження можуть бути застосовані в практичній роботі викладачів вищої школи.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Шалва Александрович Амонашвили. – М., 1990. – 560 с.
2. Краевский В. В. Методология педагогики. Новый этап / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия, 2006. – 400 с.
3. Крамаренко Л. І. Педагогічні умови формування інтересу майбутніх учителів до науково-педагогічних знань у навчальному процесі педучилища / Л. І. Крамаренко // Збірник наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту. ім. Павла Тичини / [голов. ред. В. Г. Кузь]. – К. : Міленіум, 2004. – С. 53–62.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [науково-методичний посібник] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : АСК, 2006. – 192 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Избр. произведения : В 2-х т. / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2. – 328 с.
6. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / Олександра Яківна Савченко. – К. : Богдана А. М., 2009. – 226 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

REFERENCES TRANSLATED AND transliterated:

1. Amonashvili Sh. A. Lichnostno-gumannaja osnova pedagogicheskogo processa [Personal-humane basis of the pedagogical process] / Shalva Aleksandrovich Amonashvili. – M., 1990. – 560 s. (in Russian)
2. Kraevskij V. V. Metodologija pedagogiki. Novyj jetap [The methodology of pedagogy. New stage] / V. V. Kraevskij, E. V. Berezhnova. – M. : Akademija, 2006. – 400 s. (in Russian)
3. Kramarenko L. I. Pedagogichni umovy formuvannja interesu maibutnikh uchyteliv do naukovopedagogichnykh znan u navchalnomu protsesi peduchylshcha [Pedagogical conditions of formation of interest of teachers to scientific and pedagogical knowledge in the educational process Pedagogical College] / L. I. Kramarenko // Zbirnyk nauk. prats Umanskoho derzh. ped. un-tu. im. Pavla Tychyny / [holov. red. V. H. Kuz]. – K. : Milenium, 2004. – S. 53–62. (in Ukrainian)
4. Pometun O. I. Suchasnyi urok. Interaktyvni tehnologii navchannja [Modern lesson. Interactive learning technologies]: [naukovo-metodychnyi posibnyk] / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. – K. : ASK, 2006. – 192 s. (in Ukrainian)
5. Rubinshtejn S. L. Problemy obshhej psihologii [Problems of general psychology]. Izbr. proizvedenija : V 2-h t. / Sergej Leonidovich Rubinshtejn. – M. : Pedagogika, 1989. – T. 2. – 328 s. (in Russian)
6. Savchenko O. Ya. Vykhovnyi potentsial pochatkovoї osvity [Educational potential of primary education]: posibnyk dlia vchyteliv i metodystiv pochatkovoho navchannja / Oleksandra Yakivna Savchenko. – K. : Bohdana A. M., 2009. – 226 s. (in Ukrainian)
7. Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoї shkoly [Didactic Primary School]: pidruchnyk dlia studentiv pedagogichnykh fakultetiv / Oleksandra Yakivna Savchenko. – K. : Abrys, 1997. – 416 s. (in Ukrainian)

Аннотация. Обращение к хоровому творчеству обосновано тем, что хоровое пение открывает возможности для творческой реализации и самоопределения человека в мире, постижения гармонии с миром. Хоровое искусство содержит ценные идеи и веками проверенный опыт воспитания. Изучение этого опыта и использование современных достижений хорового творчества рассматривается в статье как важное средство формирования у студентов положительного отношения к учению.

В статье условия эффективности деятельности определяются как объективные и субъективные предпосылки, реализация которых позволяет достичь намеченной цели при наиболее рациональном (оптимальном) применении сил и средств. Осуществлена характеристика педагогических условий формирования у студентов положительного отношения к учению на уроках хорового класса, а именно: гуманизация учебного общения; организация учебного сотрудничества; введение интерактивных методов в процесс обучения; наполнение процесса обучения эмоциональным содержанием.

Ключевые слова: педагогические условия, хоровой класс, процесс обучения, гуманизация учебного общения, интерактивные методы, учебное сотрудничество.

Abstract. The appeal to the choral works of grounded that choral singing opens opportunities for creative realization and self-determination rights in the world, comprehension of harmony with the world. The Choral Arts provides valuable ideas for centuries and proven track record of education. The study of this experience and use of modern choral works of achievements discussed in the article as a significant means of formation of students' positive attitudes to learning. The article effectiveness of the conditions defined as objective and subjective prerequisites, the realization of which allows you to reach your goals in the most rational (optimal) application capabilities. The characteristic pedagogical conditions of formation of students' positive attitudes to learning in the classroom for choral class was done, such as: the humanization of educational communication; organization of educational cooperation; the introduction of interactive methods in teaching; saturation emotional content of the learning process.

Key words: pedagogical conditions, the choral class, the learning process, humanization of educational communication, interactive methods, educational cooperation.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2016

I. F. Budz

PROSPECTS IN GIFTED EDUCATION DEVELOPMENT: WORLDWIDE TENDENCIES

Annotation. Gifted Education has been experiencing constant changes due to the new views of intelligence, increasing significance and application of neurological findings, enrichment by means of Informational Technologies, the challenges of cultural differences and various models of intercultural communicative strategies for gifted students. Besides, we study the increasing importance of creativity, mentoring, and counseling. By the way, the problem of identification remains actual and important. Surely, it is difficult to cover all current trends, but we have stopped on the most perspective ones. We outlined that a great focus must be kept on educational efficiency and critical thinking. The challenging times for gifted children, their parents and teachers offer a number of options in education sphere. However, yet not all individuals who have connection to the Gifted Education are aware of these opportunities. Most scholars claim that we seem currently to be neglecting our brightest students. It is legislation in regard to Gifted Education that must be implemented to assure parents that their gifted children get appropriate education. To sum up, legislation and genetics are future developments in Gifted Education.

Key words: Gifted Education, cognitive learning styles, enrichment, critical thinking skills, counseling, mentoring